

Во последната глава од книгата "Никола Карев, живот и потоа", авторот Топузоски пишува за изоставувањето на Карев од државната химна, за неизградениот мавзолеј во Крушево и за малкуте споменици и спомен-обележја посветени на овој македонски херој.

ПОТСЕТУВАЊЕ НА ЗАБОРАВЕНИОТ ПРВ ПРЕТСЕДАТЕЛ НА КРУШЕВСКАТА РЕПУБЛИКА

Пишува: Милева ЛАЗОВА

На 4.8.1903 година, при величествен пречек во Крушево, Никола Карев им се обратил на присутните: "...Браќа, чашата на трпението се прелеа, пламнаа нашите срца и ние, синовите на страдалниот наш народ за да ги исполниме светите завети на нашите дедовци и прадедовци, се организираме, дадовме заклетва за верност до смрт и востанавме за да ѝ дадеме мир на нашата маченичка мајка Македонија, чија земја е натопена со солзите, потта и крвта на нејзините синови и ќерки и да извојуваме слобода, леб и човечки правдини... Го разбивме и го истеравме врагот... Турците спасувајќи глава, избегаа. Веруваме дека исти такви лекции дале и ќе даваат на врагот во сите останати околии. Целиот револуционерен македонски народ, кој ќе се справи со непријателот и на кој ќе му ја смачка главата како на змија, за да може веднаш веќе низ целата наша татковина, сите ние Македонците без разлика на вера, народност, пол и убедувања да живееме слободно и спокојно... За да располагаме со таа висока човечка придобивка Штабот е на мис-

лење, бидејќи ние крушевчаните кои на Илинден тековнава 1903 година јавно ги поставивме основите на нашето народно обединување и опстојување, кое само по себе говори дека ние сме културни и светски македонски чеда ослободени од заблудите на пропагандите на империјалистичките балкански држави, кои ни ги заковаа можностите да бидеме причина за исто такво единство постигнато насекаде... Историјата нè уверува дека во Древна Македонија, Македонија на Филип и Александар немало ропство, ќе дозволиме ли во денешна Македонија ропство од нас, врз нас самите...".

"Никола Карев, живот и потоа" од Кочо Топузоски, во издание на "Матица Македонска", во знак на одбележувањето на 100-годишнината од загинавањето на овој великан, беше промовирана во Домот на Армијата. Во книгата се објавуваат досега непознати документи, кои сведочат за неговото дело, а за да има целосна претстава за тогашните случувања, авторот интервјуирал негови современици и членови на неговото семејство.

"Никола Карев, живот и потоа" има 310 страници, со предговор и 17 глави, кои содржат посебни тематски цели, а сосема на крајот е содржан прилог со фотографии од Никола Карев и од неговото семејство, од соборците, од градот Крушево, вкупно 58, кои многу автентично ги доловуваат времето и атмосферата во кои тој живеел и дејствувал. Авторот мошне изворно и содржајно го пренесува детството на малиот Никола, неговото школување и чиракување, до печалбарството во Софија, враќањето во Крушево, дошколувањето и учителствувањето, при што се запознава со социјалистичките идеи и подоцна со револуционерните заложби на македонската организација, кои ќе го насочат неговиот животен и револуционерен пат, па сè до неговото трагично загинавање. Топузоски открива нови моменти, презентира нови епопеи, открива и расветлува нови личности од крушевските илинденски настани. Промотори на монографијата беа господинот Паскал Гилевски и проф. д-р Зоран Тодоровски, историчар, кои при промотивната реч кажаа многу интересни факти поврзани за животот и за делото на Никола Карев, поткрепени од пишаните зборови на авторот Топузоски.

ИДЕАЛИ

Поводот за објавување на оваа монографија е не само

идејата да се продере длабоко во настаните и во личностите, кои неизбришливо го одбележале нашето македонско постоење, туку и да се одбележи подзаборавената 100-годишнина од загинавањето на Никола Карев.

"Откако ја прочитав книгата - истакна Гилевски - ми се наметна едно прашање: 'Дали ние, денешните генерации сме ги изневериле идеалите на Илинденското востание, на Крушевската република и на Никола Карев, како најпримерен овоплотувач, инкарнатор на тие возвишени идеали на нашиот народ?'. Добро ќе биде секој Македонец да си го постави ова прашање, денес кога нашата држава, лимитирана република се наоѓа во длабока криза од пошироки димензии. Треба да кажеме дека во Европа не постои народ, кој е толку разединет во едно време, безориентиран и очаен, како што денес е македонскиот народ. Еден од основните постулати и на првиот и на вториот Илинден беше токму идејата за единство на македонскиот народ, за негово обединување во заедничка борба за слобода и за создавање на своја суверена држава. Но, што се случи? По 1945 година едниот од четирите делови од Македонија влезе во состав на Југословенската федерација, наплив од настани и во Пиринска и во Егејска Македонија и во делот од Албанија. Во 'Официјалната историја на маке-

донскиот народ', објавена во 1969 година во редакција на еден тим од истакнати историчари и врвни интелектуалци под раководство на генералот Апостолски, прецизно и јасно се забележани тие принципи на Илинден и на Крушевската република, но тоа како да остана понатаму само во кориците на книгата и да се подзаборават тие темелни принципи. Политичкиот практицизам и наплив од општествени околности, како и многу федерални императиви, некако се движат во сосем друга насока. Уште се живи некои наши видни политичари и државници, кои свесно под влијание на некоја политичка конјуктура на времето, настојувале да го минимизираат значењето на Илинденското востание, поаѓајќи од фактот дека тоа не било успешно востание". Според Гилевски, таквиот став на една гарнитура политичари, за жал, и денес го прифаќаат и внесуваат некои дилеми во историската вистина и во вредностите на националната борба на македонскиот народ. За време на Илинденското востание прв пат беше јасно, децидно, во вид декларација изнесена идејата за верска рамноправност и за меѓуетничка сплотеност во борбата против тиранијата. Таа значајна идеја која прв пат се јавува во Илинденското востание, конкретно во Крушевската република, а што значи извесен прототип на денешната светска идеја за толеранција меѓу народите, се содржи во најсериозниот акт на револуционерната власт во Крушево, во извесниот Крушевски манифест, на кој Кочо Топузоски му дава значајно место во книгата.

"Од многубројните податоци и документи, толку штедро и со силна белетристичка вдахновеност изнесени во книгава, добиваме впечаток дека Манифестот на најдлабок демократски револуционерен начин ги прокламираше принципите на Илинденската револуција, а во нив се забележува и силното влијание на Никола Карев. Тој бил голем државник, организатор, стратег, хуманист", додава Гилевски.

ПРОПУСТИ

Покрај бројните податоци и документи за делото на Карев, во последната глава од книгата насловена како "Од Свираново до Крушево", авторот, за жал, пишува и за одисејата на пренесувањето на моштите на Карев во родниот град, како и за чудните едноставно неверојатни варијации на песната, нашата денешна државна химна "Денес над Македонија", во која беше изоставено името на Карев, претседателот на првата македонска република.

Промоторот Тодоровски, говорејќи за монографијата, акцентот го става токму на мистериозната заборавеност од страна на компетентни лич-

Македонија со значајната монографија и им одржа лекција на историчарите како се прави една книга за еден голем, значаен револуционер. Ниту еден државен орган воопшто не ја ни спомна годишнината. Буквално ниту еден. Особено одговорни за овој пропуст се Министерството за култура и Соборната Комисија за одбележување значајни личности и настани. Тоа најдобро зборува за нашиот однос кон сопствената историја. Трудот претставува не само целосна и комплексна монографија за Никола Карев, туку и прва документирана биографска студија за првиот претседател на Крушевската република и еден вид демистификација на негово-

ровски, во последната глава од својата книга, тој пишува за изоставувањето на Карев од државната химна, за неизградениот мавзолеј во Крушево и за малкуте споменици и спомен-обележја посветени на овој македонски херој. Во изворниот текст од песната "Денес над Македонија", напишан во 1941 година, авторот Владо Малевски не го спомнува Карев. Меѓутоа, подоцна, во 1943 година, Кочо Рацин, кој ја објавил песната на Малевски во една своја книга, прави интервенции и, меѓу другото, го вметнува и името на првиот претседател на Крушевската република. Факт е дека до 1992 година песната се изведувала и се пеела во варијантата со Карев во текстот. Меѓутоа, таа година, со Законот за химна се усвојува текст во кој овој револуционер неправедно е изоставен. И ден денес авторот се прашува зошто никогаш не е реализиран конкурсот од 1948 година за изградба на мавзолеј на Карев во Крушево и зошто нема негов споменик во Скопје. Мавзолејот требало да биде изграден пред прославата на 50-годишнината од Илинден, во 1953 година. Тој во книгата објавува стенограмски белешки од седницата на Соборната комисија, во кои Димче Мире, претседател на Одборот за одбележување на 50 години од Илинден, признава дека изградбата на мавзолејот е стопирана од тогашниот комунистички лидер Лазар Колишевски. Така, посмртните останки на Карев останаа заборавени и далеку од очите на јавноста сè до 1989 година кога осамна текст во еден печатен весник со наслов "Претседателот на Крушевската република уште не е погребан". Овој настан беше доживеан како голем национален срам, македонската јавност се вознемири и беше револтирана, а политичките фактори презедоа итни мерки за трајно сместување на посмртните останки на Карев. Во 1990 година посмртните останки беа преместени во сандак, кој беше положен во бетонскиот под на споменикот Илинден, а врз него беше поставен споменик од бел мермер.

ности на личноста и на делото на првиот претседател на Крушевската република.

"Оваа година - вели Тодоровски - славиме 100 години од загиувањето на Никола Карев а, за жал, Македонија го заборава првиот претседател на Крушевската република и еден од водачите на Илинденското востание. По сто години од неговото загиување, никој во државата не се сети да го одбележи неговото револуционерно дело. Кочо Топузоски, по вокација правник, ја отсрамоти

то револуционерно дело. Зошто го велам ова. Досега за претседателот на Крушевската република била објавена само една мала брошура, повторувана и видоизменувана во повеќе наврати по повод jubилејните години од Илинденското востание".

Кочо Топузоски, со книгата "Никола Карев, живот и потоа", докажува дека нашиот однос кон Карев најдобро зборува за односот кон сопствената историја. И како што натаму истакнува Тодо-